

יוסף פרל

(במלאת מאה שנה למותו)

פאָרל, כי מתחלה אף לא הכירו אם הוא מתכוון ללגלג על החסידות; הם שגאו את פאָרל בגלל הפעולות המעשיות שלו; הוא היה היחיד מקהל המשכילים, שלא הסתפק רק בבתיבת מאמרים בל בך, אלא הוציא לפועל והגשים מה שהנה ורחש בלבו ומוחו. כמו כן פתרו ממנו גם בגלל קרבתו למלכות וחשיבותו בעיני השרים.

את בית ספרו יסד בכספו, וכו הוכי הנה הלשון הגרמנית כלשון ההוראה, ומלבד מה שתכנית הלמודים גם היא לא הניחה את דעת החרדים, הרי היה זה מעשה נועז, שנחשב כמעט כתפיעת סכין בלבה של היהדות החרדית: פתאום לקום ולדבר ולהורות כלשון לועזית. ולפיכך היו עוינים אותו לא רק החסידים בלבד אלא גם כל הצבור החרדי. בגלוי לא יכלו לצאת נגדו, כי מה עול מצאו בו; מימיו לא קבל טובה משום איש. היה איש ישר בעסקיו והצי ליה כל כך עד שרכושו הוכפל ושולש במשך שנים מועטות; הוא קבל אותות הצטיינות מאת הקיסרים הגדולים בעוד למ — מאת הצאר הרוסי ומקיסר אוסטריה; האצילים בעלי הכפרים מפורח גליציה היו חבריו, היה ראש העיר ושתדלן היהודים, ומה חסרון יכלו למנות בו? רק השקפתו שהיתה לא כהשקפת החרדים — כי גם במצוות מעשיות היה זהיר, ואת הרבנים הלומדים לא רדף. את היצי ועמו שלח בסתר רק נגד הצדיקים, הרבנים של החסידים. פאָרל לא נתן להם לדרוך על פתח שער העיר טארנופול, ואף לראש הצדיקים הנליצי אים, ר' צבי מוידויטשוב, שהיה ידוע גם כגדול בתורת הקבלה, לא נשא פנים. פאָרל היה אומר לממשלה, שהאנשים מסוג זה הם בעלי הזיה, ומושכים את המון העם אחריהם — ופקודה יצאה מאת הממשלה ביום 18 בפברואר שנת 1814, שאנשים כאלה צריכים להיות נתונים להשגחת השלטונות.

אף שפאָרל היה רחוק מהתבוללות, ראו רבים סימנים של התבוללות, למשל, בעובדה שדרכו היתה להחליף מכתבים בגרמנית עם כל גדולי המשכילים שבדרו, ואף כי הלשון העברית היתה שגורה בפיו, או בזה שלא ניתק את הקשרים עם הכארונים ברוניצקי, אחרי שהשתמדו ויצאו מכלל ישראל.

הוא נולד בשנת תקל"ד לאביו ר' טוהרוס בטארנופול. הוא היה מחונן בכשרונות גדולים, וכתלמידם של גדולי הלומדים, יצא שמו לתהילה כמתמיד וכעילוי. נשא לו אשה בשנת ה-14 לחייו, וכמנהג הדור ההוא היה סמוך על שולחן אביו, כדי להשתלם בלימודי ש"ס ופוסקים, כי התכוון להיות לרב בישר א. לא היתה לו נטיה לחסידות מעולם, כי גם אביו היה שייך לסוג בעלי הבתים המתנגדים, ובכל זאת בקר בחצרות הרבנים ששמשו מרכז לחסידות, כמו לובלין, בארדיטשוב ועוד.

טארנופול כעיר מסחר גדולה בזמן ההוא, משכה את פאָרל הצעיר ממנתו הראשונה ללמוד את מקצוע הרבנות. הוא נכנס או הוכנס על ידי אביו בעול החיים — בעסקים המסועפים של אביו, ובשליחות האב הלך לראנציג, ללייפציג ובודאפשט. במקומות אלה היו להם קשרי מסחר, ופאָרל הצעיר היה בא לשם לעתים קרובות, ולפעמים שהה בדרכו גם חרשים רבים.

בערים אלו נכרת היתה השפעתו של מאַנדאָלסון, ופאָרל שבא במגע עם אנשי הרוח, החליט להתאים את השקפתו תיו עם השקפת אנשי המערב — ולהשי כיה. בן עשרים וחמש שנה היה פאָרל כשקרא את דוב גינצבורג, המשכיל היר דוע מברודי, להיות לו למורה ומדריך. בהתמכה רבה למד במשך שלש שנים צרפתית, גרמנית, רומית, מאתימאטיקה, חכמת הטבע ושאר הידועות הנחוצות.

אחרי שנסגרו בשנת תס"ו (1806) בתי הספר הממשלתיים, שנסדו בשביל היהודים, והיו נתונים להנהלתו של המשכיל המאָנדאָלסוני הארץ הומבורג, נגש פאָרל — עשיר בנכסים ועשיר בדעת וחכמה — ליסד בית ספר לרוגמה בטארנופול, בעל תכנית ברורה ורחבה. ועוד לו בזה החכם מנדל לאָפין, ובשנת תס"ט נפתח בית הספר ובו ששה עשר תלמידים. במשך הזמן עלה מספר התלמידים עד מאה וחמשים ויותר. הצבור החרדי, וכיותר החסידים נפגעו מאד מפעולותיו הצבוריות של פאָרל — ושט מוחו.

בשנת תק"פ פרסם פאָרל את הסאטיר רה שלו „מנלה טמירין“, וקרוב למותו את הספר „בוהן צדיק“. ולא בגלל הספרים האלה שנאו החסידים את יוסף